

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра _анатомії, гістології і патоморфології тварин ім. акад. В.Г. Касьяненка

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету ветеринарної
медицини доктор ветеринарних
наук, академік НААН України,
професор_ Цвіліховський М. І.
“_”_2021_ р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри анатомії,
гістології і патоморфології тварин
ім. акад. В. Г. Касьяненка
Протокол № 14 від 13.05.2021 р.
Завідувач кафедри, професор
_Мельник О. П.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Анатомія людини та спортивна морфологія

(повний термін навчання)

спеціальність 017 Фізична культура і спорт

спеціалізація _-

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробники: доктор ветеринарних наук, професор Мельник О.П., кандидат ветеринарних наук, в. о. доцента Друзь Н. В.

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

Київ – 2021 р.

1. Опис навчальної дисципліни
Анатомія людини та спортивна морфологія
 (назва)

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній ступінь	= _____бакалавр____ (бакалавр, спеціаліст, магістр)	
Спеціальність	- _____017 «Фізична культура і спорт»____ (шифр і назва)	
Спеціалізація	-	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Нормативна (вибіркова)	
Загальна кількість годин	_180_	
Кількість кредитів ECTS	_6_	
Кількість змістових модулів	_____	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	_____ (назва)	
Форма контролю	Залік / Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	2020/2021	_____
Семестр	_I, II_	_
Лекційні заняття	_30_ год.	_ год.
Практичні, семінарські заняття	_60_ год.	_ год.
Лабораторні заняття	_ - _ год.	_ год.
Самостійна робота	_90_ год.	_ год.
Індивідуальні завдання	_ год.	_ год.
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних самостійної роботи студента – 60	_____ год. _____ год.	

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни **«Анатомія людини та спортивна морфологія»** полягає у створенні теоретичного фундаменту освоєння предметів медико-біологічного циклу та дисциплін професійного спрямування для підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту; підготовці студентів до науково обґрунтованого проведення тренувального процесу з урахуванням морфологічних особливостей будови тіла.

В процесі вивчення дисципліни **«Анатомія людини та спортивна морфологія»** студент знатиме будову організму людини, в цілому, так і по окремих його системам. Отримані знання необхідні для успішного освоєння дисциплін професійного циклу, а також будуть використовуватися в процесі професійної діяльності тренера, викладача фізичної культури.

Курс **«Анатомія людини та спортивна морфологія»** читається у 1 та 2 семестрах і включає такі види педагогічної роботи – лекції, практичні заняття, самостійну роботу, навчальні практики, консультації та різні форми перевірки знань студентів – рейтинговий контроль, колоквиуми, залік, іспит.

Вивчення анатомії базується на філософії діалектичного матеріалізму і сучасних досягнень біологічної науки, і ставить за мету, поряд з набуттям конкретних знань про будову тіла, і матеріалістичного світогляду.

Завдання вивчення дисципліни.

- ознайомлення з загальною будовою тіла людини;
- ознайомлення з будовою клітини, тканин, органів, фізіологічних систем, що складають організм людини на основі сучасних досягнень макроскопічної анатомії;
- встановлення взаємозв'язку будови органів з виконуваними функціями;
- формування поняття про взаємозалежність і єдність структури і функції органів людини, їхньої мінливості в процесі філогенезу й онтогенезу.

Вимоги щодо знань і вмінь, набутих внаслідок вивчення дисципліни.

Після вивчення дисципліни **«Анатомія людини та спортивна морфологія»** студент повинен знати :

- рівні організації організму людини;
- будову клітини людського організму, її органели та процеси життєдіяльності клітини (обмін речовин та енергії, розмноження, подразливість, саморегуляція);
- типи тканин (епітеліальна, внутрішнього середовища, м'язова, нервова);
- фізіологічні та функціональні системи людського організму;
- взаємозв'язок будови органів з виконуваними функціями.

вміти :

- характеризувати організм людини як біологічну систему;
- розпізнавати органи та системи органів людини на моделях, муляжах, пластинчастих препаратах;
- пояснювати зв'язок між будовою і функціями органів організму людини;
- опрацьовувати наукову літературу з анатомії людини;
- користуючись методичними посібниками, підручниками та атласом, а також на основі знань теоретичного матеріалу розрізняти м'язи за їх груповими та функціональними ознаками;
- розрізняти шкіру та її похідні, досконало володіти знаннями про будову молочної залози жінок;
- користуючись методичними посібниками, підручниками та атласом, а також на основі знань теоретичного матеріалу визначити судини великого та малого кіл кровообігу, черепно-мозкові та периферичні нерви;

2. Програма та структура навчальної дисципліни для:

– повного терміну денної форми навчання;

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
лекції		практик	лаборат.	індивід.	сам. роб.	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Осьовий скелет						
Тема 1. Вступ до дисципліни. Організм як цілісна відкрита система. Філогенез і онтогенез. Тканини та їх види. Орган, система органів, організм Стадії розвитку осьового скелета сполучнотканинна, хрящова, кісткова.	2	2	-	-	-	-
Тема 2. Техніка безпеки на практичних заняттях в умовах кафедри. Загальна будова хребця. Основні анатомічні терміни. Будова грудного відділу хребта людини	2	-	2	-	-	-
Тема 3. Будова крижового відділу скелета людини. Будова куприкового відділу скелета.	2	-	-	-	-	2
Тема 4. Будова скелета ший.	2	-	2	-	-	-
Тема 5. Будова поперекового відділу скелета	2	-	-	-	-	2
Тема 6. Скелет як пасивна частина локомоторного апарату. Кістка як орган. Первинні та вторинні кістки, джерела їх розвитку. Вплив на будову кісток особливостей їх функцій. Хребці. Розвиток черепа людини в онто- і філогенезі. Череп, як ціле і його ділення на відділи.	2	2	-	-	-	-
Тема 7. Будова кісток нейрокраніума людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 8. Будова кісток спланхнокраніума людини.	2	-	2	-	-	-

Тема 9. Будова потиличної кістки черепа.	2	-	-	-	-	2
Тема 10. Будова клиноподібної кістки черепа.	2	-	-	-	-	2
Тема 11. Верхньощелепна кістка.	2	-	-	-	-	2
Тема 12. Нижньощелепна кістка.	2	-	-	-	-	2
Тема 13. Модуль 1	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 1	24	4	8	-	-	12
Змістовий модуль 2. Скелет кінцівок та з'єднання кісток						
Тема 1 Теорії походження кінцівок. Основні положення теорії походження бокової складки або метамерного походження кінцівок. Скелет кінцівок первинноводних хребетних. Особливості будови скелету верхньої і нижньої кінцівок.	2	2	-	-	-	-
Тема 2. Особливості будови верхньої кінцівки людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 3. Особливості будови нижньої кінцівки людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 4. Кістки поясу грудної і тазової кінцівок.	2	-	-	-	-	2
Тема 5. Кістки стило- та зейгоподія грудної і тазової кінцівок.	2	-	-	-	-	2
Тема 6. Кістки автоподія кінцівок.	2	-	-	-	-	2
Тема 7. З'єднання кісток скелета, їх морфологічна і функціональна характеристика. Класифікація безперервних з'єднань, суглобів та їх обов'язкові компоненти.	2	2	-	-	-	-
Тема 8. Класифікація з'єднань.	2	-	-	-	-	2
Тема 9. Загальна будова суглоба.	2	-	-	-	-	2
Тема 10. Безперервні з'єднання осьового скелета. Суглоби осьового скелета.	2	-	2	-	-	-
Тема 11. З'єднання кісток кінцівок людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 12. Модуль 2	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 2	22	4	8	-	-	10
Змістовий модуль 3. Myologia. Шкіра						
Тема 1. Вступ до розділу міологія. Види м'язової тканини, особливості їх будови.. Скелетні м'язи і їх розвиток. Допоміжні компоненти м'язів. Фази і періоди руху кінцівок при локомоції. Робота м'язів поясів вільних кінцівок. Групова функція деяких м'язових груп. Статичні пристосування грудних і тазових кінцівок.	2	2	-	-	-	-
Тема 2. М'язи грудної кінцівки.	2	-	2	-	-	-
Тема 3. М'язи грудної стінки (респіраторні). М'язи черевної стінки. Пахвинний канал.	2	-	-	-	-	2
Тема 4. М'язи голови (жувальні та мімічні).	2	-	-	-	-	2
Тема 5. Дорсальні та вентральні м'язи хребта.	2	-	-	-	-	2
Тема 6. М'язи тазової кінцівки.	2	-	2	-	-	-
Тема 16. Загальна характеристика будови шкіри. Шкіра в світлі виконання нею функцій. Розвиток шкіри у філо- та онтогенезі. Ектодермальні та мезодермальні шари шкіри.	2	2	-	-	-	-
Тема 17. Будова шкіри та залозисті похідні шкіри людини	2	-	2	-	-	-
Тема 18. Будова молочної залози жінки.	2	-	-	-	-	2
Тема 19. Рогові похідні шкіри людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 20. Похідні шкіри людини та їх будова і походження.	2	-	-	-	-	2
Тема 22. Модуль 3	2	-	-	-	-	2
Разом за змістовим модулем 3	24	4	8	-	-	12
Змістовий модуль 4. Органи травлення людини.						

Тема 1. Вступ до розділу “Спланхнологія. Загальна характеристика систем органів, що вивчається в розділі. Загальні принципи будови органів травного, дихального та сечостатевого апаратів, та будови їх стінок.	2	2	-	-	-	-
Тема 2. Стінки ротової порожнини та її залози. Органи власне ротової порожнини.	2	-	2	-	-	-
Тема 3. Язик та під’язиковий простір. М’язи язика, під’язикового скелета та міжщелепного простору.	2	-	-	-	-	2
Тема 4. Зуби людини.	2	-	-	-	-	2
Тема 5. Глотка. Її межі та відділи, м’язи глотки.	2	-	-	-	-	2
Тема 6. Стравохід людини.	2	-	-	-	-	2
Тема 7. Передня кишка її диференціація на стравохід і шлунок. Шлунок і його розвиток у онто- і філогенезі. Середня та задня кишка. Шляхи збільшення слизової оболонки в філогенезі. Диференціація середньої та задньої кишки на відділи, та їх будови. Застінні залози середньої кишки.	2	2	-	-	-	-
Тема 8. Шлунок людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 9. Тонка кишка людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 10. Печінка та підшлункова залоза.	2	-	-	-	-	2
Тема 11. Товста кишка людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 12. Модуль 4	2	-	-	-	-	2
Разом за змістовим модулем 4	24	4	8	-	-	12
Змістовний модуль 5. Органи дихання і сечостатевий апарат. Аналізатори.						
Тема 1. Органи дихання в світлі їх розвитку і функції. Загальні принципи будови і функції органів дихання свійських тварин. Онто- і філогенез органів дихання.	2	2	-	-	-	-
Тема 2. Носова порожнина та система приносних пазух. Будова гортані людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 4. Трахея, бронхи та легені людини.	2	-	2	-	-	-
Тема 6. Анатомічний склад і характеристика сечостатевого апарату, його філо- та онтогенез. Анатомічний склад системи органів сечовиділення. Будова нирок. Особливості будови і топографії сечових органів у людей. Статеві органи чоловіків та жінок. Розвиток сечостатевого апарату.	2	2	-	-	-	-
Тема 5. Органи сечовиділення людей	2	-	-	-	-	2
Тема 6. Органи розмноження чоловіків.	2	-	2	-	-	-
Тема 7. Будова органів розмноження жінок.	2	-	2	-	-	-
Тема 8. Будова зорового аналізатора	2	-	-	-	-	2
Тема 9. Будова органу слуху.	2	-	-	-	-	2
Тема 10. Характеристика аналізаторів дотику, смаку і нюху.	2	-	-	-	-	2
Тема 1. Модуль 5	2	-	-	-	-	2
Разом за змістовим модулем 5	22	4	8	-	-	10
Змістовний модуль 6. Серцево-судинна система людини.						
Тема 1. Компоненти серцево-судинної системи людини: серце, артерії, вени, капіляри. Мікроциркуляція та мікроциркуляторне русло. Розвиток серця в онто- та філогенезі. Кола кровообігу дорослого організму та плода.	2	2	-	-	-	-
Тема 2. Будова осердя, серця, кровеносні судини серця.	2	-	2	-	-	-
Тема 3. Дуга аорти та її гілки. Кровообіг органів	2	-	2	-	-	-

грудної, порожнини.						
Тема 4. Кровопостачання органів черевної порожнини.	2	-	-	-	-	2
Тема 5. Кровопостачання органів тазової порожнини.	2	-	-	-	-	2
Тема 6. Судини грудної кінцівки.	2	-	2	-	-	-
Тема 7. Судини тазової кінцівки.	2	-	2	-	-	-
Тема 8. Судини голови.	2	-	2	-	-	-
Тема 9. Основні закономірності будови, розвитку і взаємозв'язок судинної системи з іншими системами організму. Будова артерій, вен і капілярів та їх взаємозв'язок. Основні закономірності будови, ходу, галуження судин великого і малого кіл кровообігу. Поняття про колатералі, анастомози, колектори.	2	2	-	-	-	-
Тема 10. Венозна система.	2	-	-	-	-	2
Тема 11. Лімфатична система, особливості будови, складові лімфатичної системи.	2	-	-	-	-	2
Тема 12. Розвиток венозної та лімфатичної систем. Основні закономірності їх будови.	2	2	-	-	-	-
Тема 13. Велике і мале кола кровообігу дорослих людей.	2	-	2	-	-	-
Тема 14. Особливості кровообігу плода.	2	-	-	-	-	2
Тема 15. Особливості галуження грудної аорти.	2	-	-	-	-	2
Тема 16. Особливості галуження черевної аорти.	2	-	-	-	-	2
Тема 17. Колоквіум Серцево-судинна система людини.	2	-	-	-	-	2
Разом за змістовим модулем 6	34	6	12	-	-	16
Змістовний модуль 7. Нервова система						
Тема 1. Нервова система хребетних, її розвиток в онто- і філогенезі. Загальні принципи будови її в людей.	2	2	-	-	-	-
Тема 2. Спинний мозок та його оболонки.	2	-	2	-	-	-
Тема 3. Зовнішній рельєф головного мозку та його болонки.	2	-	-	-	-	2
Тема 2. Кінцевий мозок. Плащ його борозни та звивини. Будова півкуль та бічних шлуночків. Нюховий мозок.	2	-	2	-	-	-
Тема 3. Ромбоподібний мозок та 6-12 пари черепно-мозкових нервів.	2	-	2	-	-	-
Тема 5. Проміжний та середній мозок. 2-5 пари черепно-мозкових нервів.	2	-	2	-	-	-
Тема 6. Плечове плетиво і нерви, що відходять від нього. Ділянки їх іннервації. Поперекове нервове сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.	2	-	2	-	-	-
Тема 8. Периферичний відділ нервової системи та його поділ на соматичну та автономну частини. Функціональні компоненти соматичних нервів у філогенезі. Розгалуження спинномозкових нервів. Сплетення, причини їх утворення.	2	2	-	-	-	-
Тема 9. Крижове нервове сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.	2	-	-	-	-	2
Тема 10. 12 пар черепно-мозкових нервів, ділянки їх галуження.	2	-	2	-	-	-
Тема 12. Загальна характеристика автономної нервової системи.	2	2	-	-	-	-
Тема 13. Симпатична частина автономної нервової системи	2	-	-	-	-	2
Тема 14. Парасимпатична частина автономної нервової системи.	2	-	-	-	-	2
Тема 13. Особливості галуження спинномозкових нервів.	2	-	-	-	-	2

Тема 15. Модуль 7. Neurologia	2	-	-	-	-	2
Разом за змістовим модулем	30	6	12	-	-	12
Усього годин	180	32	64	-	-	84

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-
2		
...		

5. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

6. Теми практичних і самостійних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Техніка безпеки на практичних заняттях в умовах кафедри. Загальна будова хребця. Основні анатомічні терміни. Будова грудного відділу хребта людини	2
2	Будова крижового відділу скелета людини. Будова куприкового відділу скелета.	2
3	Будова скелета шиї.	2
4	Будова поперекового відділу скелета	2
5	Будова кісток нейрокраніума людини.	2
6	Будова кісток спланхнокраніума людини.	2
7	Будова потиличної кістки черепа.	2
8	Будова клиноподібної кістки черепа.	2
9	Верхньощелепна кістка.	2
10	Нижньощелепна кістка.	2
11	Особливості будови верхньої кінцівки людини.	2
12	Особливості будови нижньої кінцівки людини.	2
13	Кістки поясу грудної і тазової кінцівок.	2
14	Кістки стило- та зейгоподія грудної і тазової кінцівок.	2
15	Кістки автоподія кінцівок.	2
16	Класифікація з'єднань.	2
17	Загальна будова суглоба.	2
18	Безперервні з'єднання осьового скелета. Суглоби осьового скелета.	2
19	З'єднання кісток кінцівок людини.	2
20	М'язи грудної кінцівки.	2
21	М'язи грудної стінки (респіраторні). М'язи черевної стінки. Пахвинний канал.	2
22	М'язи голови (жувальні та м'язи мимічні).	2
23	Дорсальні та вентральні м'язи хребта.	2
24	М'язи тазової кінцівки.	2
25	Будова шкіри та залозисті похідні шкіри людини	2
26	Будова молочної залози жінки.	2

27	Рогові похідні шкіри людини.	2
28	Похідні шкіри людини та їх будова і походження.	2
29	Модуль 3	2
30	Стінки ротової порожнини та її залози. Органи власне ротової порожнини.	2
31	Язик та під'язиковий простір. М'язи язика, під'язикового скелета та міжщелепного простору.	2
32	Зуби людини.	2
33	Глотка. Її межі та відділи, м'язи глотки.	2
34	Стравохід людини.	2
35	Шлунок людини.	2
36	Тонка кишка людини.	2
37	Печінка та підшлункова залоза.	2
38	Товста кишка людини.	2
39	Модуль 4	2
40	Носова порожнина та система приносних пазух. Будова гортані людини.	2
41	Трахея, бронхи та легені людини.	2
42	Органи сечовиділення людей	2
43	Органи розмноження чоловіків.	2
44	Будова органів розмноження жінок.	2
45	Будова зорового аналізатора	2
46	Будова органу слуху.	2
47	Характеристика аналізаторів дотику, смаку і нюху.	2
48	Модуль 5	2
49	Будова осердя, серця, кровоносні судини серця.	2
50	Дуга аорти та її гілки. Кровообіг органів грудної порожнини.	2
51	Кровообіг органів черевної порожнини.	2
52	Кровообіг органів тазової порожнини.	2
53	Судини грудної кінцівки.	2
54	Судини тазової кінцівки.	2
55	Судини голови.	2
56	Венозна система.	2
57	Лімфатична система, особливості будови, складові лімфатичної системи.	2
58	Велике і мале кола кровообігу дорослих людей.	2
59	Особливості кровообігу плода.	2
60	Особливості галузнення грудної аорти.	2
61	Особливості галузнення черевної аорти.	2
62	Колоквіум Серцево-судинна система людини.	2
63	Спинний мозок та його оболонки.	2
64	Зовнішній рельєф головного мозку та його болонки.	2
65	Кінцевий мозок. Плащ його борозни та звивини. Будова півкуль та бічних шлуночків. Нюховий мозок.	2
66	Ромбоподібний мозок та 6-12 пари черепно-мозкових нервів.	2
67	Проміжний та середній мозок. 2-5 пари черепно-мозкових нервів.	2
68	Плечове плетиво і нерви, що відходять від нього. Ділянки їх іннервації. Поперекове нерве сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.	2
69	Крижове нерве сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.	2
70	12 пар черепно-мозкових нервів, ділянки їх галузнення.	2

71	Симпатична частина автономної нервової системи	2
72	Парасимпатична частина автономної нервової системи.	2
73	Особливості галуження спинномозкових нервів.	2
74	Модуль 7. Neurologia	2

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

8. Методи навчання.

У процесі вивчення анатомії свійських тварин проводяться лабораторні роботи, пояснення на наочному матеріалі, бесіда зі студентами.

9. Форми контролю.

Протягом навчання студенти здають пройдений матеріал, здають модулі, у кінці семестру пишуть залікову роботу, а по закінченню 3-го семестру здіють іспит.

10. Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання студента відбувається згідно положенням «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 20.02.2015 р. протокол № 6 з табл. 1.

Оцінка національна	Оцінка ЄКТС	Визначення оцінки ЄКТС	Рейтинг студента, бали
Відмінно	A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90 – 100
Добре	B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	82 – 89
	C	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74 – 81
Задовільно	D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	64 – 73
	E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60 – 63
Незадовільно	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку)	35 – 59
	F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	01 – 34

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

11. Методичне забезпечення

1. При читанні курсу «Анатомія людини» використовуються наочні матеріали (з остеології, синдесмології, препарати з м'язової, судинної та нервової систем, а також при читанні лекцій використовуються презентації до кожної теми лекції у програмі Power Point.

12. Рекомендована література

Базова література.

1. Анатомия человека. В 2 томах. / Авт.: Э.И. Борзяк, Е.А. Добровольская, В.С. Ревазов, М.Р. Сапин; Под ред. М.Р. Сапина. - М.: Медицина, 1987.
2. Кисельов Ф.С. Анатомія і фізіологія дитини з основами шкільної гігієни. - К.: Радянська школа, 1967. - С.217-229.
3. Колесник Н.В. Анатомия человека. - М.: Высшая школа, 1967. - 430 с.
4. Маруненко І.М., Неведомська Є.О., Бобрицька В.І. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: Курс лекцій для студ. небіол. спец. вищ. пед. навч. закл. - К.: Професіонал, 2004.- 480 с.
5. Маруненко І.М., Неведомська Є.О., Бобрицька В.І. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: Курс лекцій для студ. небіол. спец. вищ. пед. навч. закл. - К.: Професіонал, 2006.- 480 с.
6. Свиридов О.І. Анатомія людини: Підручник / За ред. І.І. Бобрика. - К.: Вища шк., 2001. - 399 с.
7. Старушенко Л.І. Клінічна анатомія і фізіологія людини: Навч. посібник. - К.: УСМП, 2001. - С.239-242.

Атласи

1. Синельников Р.Д. , Синельников Я.Р. Атлас анатомии человека. В 4-х томах. М., 1989 - 1990.
2. Воробьев В.П., Синельников Р.Д. Атлас анатомии человека. Т. 1 - 5. М.-Л., 1946 - 1948.
3. Анатомический атлас человеческого тела. В 3-х томах. Под ред. Ф Кишш, Я. Сентаготаи. Будапешт, 1973.

Допоміжна література

1. Аронов Д.М. Как предупредить болезни сердца. - М.: Знание, 1978. – 96 с.
2. Афцелиус Б. Анатомия клетки. Перев. с англ.- М.: Просвещение, 1968. - 280 с.
3. Индивидуальная анатомическая изменчивость органов, систем и формы тела человека./ Под ред. Д.Б. Бекова. - К.: Вища школа, 1988. - 238 с.
4. Корнев М.А. и др. Методическое пособие по курсу анатомии человека для контроля базовых знаний студентов педиатрического и лечебного факультетов. - СПб.: С.Петербург. гос. пед. акад., 1999. - 96 с.
5. Краткая медицинская энциклопедия. / Гл. ред. Б.В. Петровский. 2-е изд. – М.: Сов. энцикл, 1989. - 510 с.
6. Методологические аспекты преподавания и изучения морфологии человека в медицинском вузе. / Сост. В.И. Зяблов и др. - Симферополь, 1986. - 168 с.
7. Методические указания к преподаванию анатомии на санитарно-гигиенических факультетах медицинских институтов. - М., 1982.
8. Мак-Моррей У. Обмен веществ у человека. - М.: Мир, 1980. - 280 с.
9. Массаргін А.Г., Массаргін В.Г., Гончарова В.М. Анатомія і фізіологія людини. - К.: Радянська школа, 1975. - 167 с.
10. Сеченов И.М. Рефлексы головного мозга. - М.: АН СССР, 1981. – 99 с.
11. Хорол И.С. Гормоны и жизнь. – М.: Просвещение, 1971. - 98 с.

13. Інформаційні ресурси

У процесі вивчення анатомії людини студенти факультету харчових технологій та управління якістю продукції АПК користуються інформаційними ресурсами бібліотеки НУБіП України, а також платформою elearn.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет ветеринарної медицини**

Анотація робочої навчальної програми з дисципліни
“Анатомія людини та спортивна морфологія”

Спеціальність 017 Фізична культура та спорт
для студентів гуманітарно-педагогічного факультету
(повний термін навчання)

Кафедра анатомії, гістології і
патоморфології тварин
ім. акад. В.Г. Касьяненка

Курс 1 Семестри 1,2
Лекцій 32
Практичних занять 64
Лабораторні, семінарські заняття
Самостійна робота 84
Залік після 1 семестру
Екзамен після 2 семестру

Зміст дисципліни:

Дисципліна **“Анатомія людини та спортивна морфологія”** оснований на створення теоретичного фундаменту освоєння предметів медико-біологічного циклу та дисциплін професійного спрямування для підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту; підготовці студентів до науково обґрунтованого проведення тренувального процесу з урахуванням морфологічних особливостей будови тіла людини. Після вивчення дисципліни «Анатомія людини та спортивна морфологія» студент знатиме будову організму людини, в цілому, так і окремих його система. Отримані знання необхідні для успішного освоєння дисциплін професійного циклу, а також будуть використовуватися в процесі професійної діяльності тренера, викладача фізичної культури.

**NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND
ENVIRONMENTAL SCIENCES OF UKRAINE
FACULTY OF VETERINARY MEDICINE**

Annotation of the working curriculum for the discipline
"Human Anatomy and Sports Morphology"

Specialty 017 Physical culture and sports
for students of the Faculty of Humanities and Education
(full term of study)

Department of Anatomy, History
and Pathomorphology of Animals
name of acad. V.H. Kasyanenko

Course 1 Semesters 1.2

Lectures - 32

Practical classes - 64

Laboratory, seminar classes,

Self work - 84

Test after the 1st semester Exam after the 2nd semester

Course content:

The discipline "**Human Anatomy and Sports Morphology**" is based on the creation of a theoretical foundation for the development of subjects of the medical-biological cycle and a discipline of professional orientation for the training of specialists in physical education and sports; preparation of students for the scientific obligatory carrying out of training process taking into account morphological features of a structure of a human body. After studying the discipline "**Human Anatomy and Sports Morphology**" the student knows the structure of man as a whole and its individual systems. The received knowledge is necessary for successful mastering of discipline of a professional cycle, and also can be used in the course of professional activity of the trainer, the teacher of physical culture.